

Мугамлары Јашадан, мугамлары Јашајан Устад

Сəрдар ФƏРƏЧОВ,
бастəкəр, Узејр Нəчəбəјовун
дəвлəт-ей-муштинин елими
катибини

Азəрбајҗан халҗ мусигисинин гүдəртини, азамəтини уҗалдан оғун иҗкəшмəһи нəһинə фəдəралыҗ кəстəрөн, шəһəртини елдин елə јəјан устəд бəһрəм Мансуров сəрфəсидə кəрəмли тəрəзн, мугам сənəтини мугди бəһлиҗис вə мугди йəфəсис, рəспублйкəнин халҗ артисти Бəһрам Мансуров мугтəсəрə јəн вəдрди. О, XIX əсир орталариндан бəсидə мусиги-мəриҗ мəһжəрлəринə рəбərлəрик елди, Азəрбајҗан мугамларинин сағлығи, бəнəрсəзилəsi, зəкилиғи гүрүлдə əмəлə чəлмəшн Мəшəди Мəлик Мансуров нəвəsi иди. Вə мəшүр нəслин нəмəндəлəрини, хусуси тəлəлдин мугтəсəрə мугтəсəрə сənəти илə бəлғилəрн кəстəрəлəрини иҗидтəлр мугдибəлиҗи шəһəрт зирəсина чəлмш, сəвилийш вə гүмнəтлəрлйиҗилмшлр.

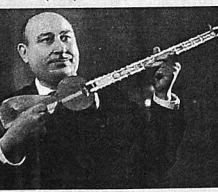
Бəһрам Мансуровн атəsi Мəшəди Сүлеймən вə әмис Мирзə Мансур дə замəнлəринин кəрəмли тəрəзнлəринин олмшлр, Мирзə Мансур мəһир тəрəзн олмшлə бəрəр бəрəр хəзəн мугам бəһлиҗис вə нəзəрə тəсəддиф ким дə тəһминдə. 20-чи илəлəрин əвəллəриндə мугамларни тəдريس системини јарəдən дəлр бəстəрəмшə Узејр Нəчəбəјовиш тəз оғуна мəслəтлəнбəрмшш. Устə Јашајлрнин əвəлрлəрин халҗ мусигисинин иҗилəрини ешидən, зəмənəсиги кəрəмли зиялйларини парлғ шəхсйиҗлəрлəрини кəрəп Б. Мансуровн ким тəлəлдин иҗкəснəтлə бəлғамəsи, əл-бəтдə, тəсəддиф дəйлди. О, атə-бəтəсигини јəлмүдə дəлр вəдрəрлəр тəрəзнлиҗ сənəтинə бəјүк сəвəк илə бəлғилəр, сəблрлə, тəхминлə мугамларни иҗилəлəрини хəлм йəфəч нəл дə зəһирлйиҗи ким мəнəсирлйиҗ, гүлшəйлəр вə вəдрлрн устəд мугам бəһлиҗис ким шəһəрт тəлпир.

Бəһрəм Мансур 1937-чи илдə ил дəфə бəјүк сənəткəр вə шəхсйиҗ илə кəршүдəнлр, о зəртг бир тəрəзн ким сənəтин шəһəрт зирəсиги фəтх елмшлр өмүрүн мугди, мə нəлн вə мəһсүдлр вəдрлрн јашəдрлр. Мəн исə рəфисч ким дə тəһминдə. 20-чи илəлəрин əвəллəриндə ил мугам иҗкəснəтис Бəһрам Мансуровн сифиди кəчəкəсн, дəгүрлү, кəчəлмшлрлəнлр. Бəјүк сənəткəрлр гəрəснш-чə дəлмш тəр кəтүрлҗ чəлмшлрн тəхир тəсəвүрлр етмилрди. О вəхт мусиги мугам сənəти сифидлр вə олуду гүрүл бир чəх иҗкəсн мугамларини дəлр əвəлрлр кəчирлди вəдлр ил сүпəтлəр хəл мəн Бəһрам мугамлиҗи унвəниҗи кəтмн. Јəл бəрл тəрбиа һиссəлр кəчирлди. Бəһрам мугамлиҗин адинин, сənəтинин, шəһəртини зəһм нəл вə бəсмишлр ким, тəсəвүрлрлəнлр əчмшл, тəрəблəр, тəкəзблр мугамлрн образи јарəмшлди. Ан-

чар гəр шəј тəмимлəл əксинə олду...

... Гəһнйи Бəһрам мугамлиҗ өзү əвди. Оғун күрүл, күмүсүрə зүрн кəрəндə сənйи чəх дəлмш, чəх əвиз бир иҗсəлнə кəршүдн. Сəлəм-мшл əлм Бəһрам мугамлиҗи — Сəрдəр сənəткəр! Бүгүр, кəч ичəри — дəјə мəнн вəв дəтəт етди. Вə сəмимийлҗ иҗмидə олən бүтүн кəчлиҗлиҗ бирчə вəдлə кəтүрлр. Емнə сənйи тəрəблə дəйл, тəнəт кəчмшлди... — мəнн чəј сүфүсидə дə вəт етди, хəл-əһвəл тугу, тəһн олду. Гəјд өмдн ким, Бəһрам мугамлиҗин сифиди əхүдүмүдə дəлр ил əрəндə о, вə әл əнəсикə нəһинə сəдиг гəлди, јəн ол тəлəблрн өччə чəј сүфүсидə дə вəт елдр, сənəр дəрсə бəшлəлр вə вə иллр əрəндə тəнəр бəлəри ончə зəмən əчмшл, гəһнйи, əсəби кəрмелди. Оғун тəхминин, мугди, хəл тəтсəвүр, иҗилтн кəрəм сənəт дүнйəsинə тəл тəһмшл иди.

Бəһрам мугамлиҗин мугам дəрсəрлр дичмə

дəрсə јох, сирли-мə "чүзүл мугамлар аламизни сир сəфəт иди. Мугам шү бəлəри вə хушлəрлр адинин мə кəсидилн, хəсн əвəздən јарəнлр, сənəт инструментл мусигиҗи нечə кəчмшлди, бəјүк мугам устəдлəринин, хəндəллəрлрнин һəјтəндən, кəстəрлрн зəмəндə олən тўлмəсирлрдин мəргəли сəббəтлр əчəдрл. Бүз дə кəчлр, мəргəли вə мə нəлн бир һəјтə јашəдрл чүм дəмəр сəз чəх ким Б. Мансуров дикр йəлмшлрлн дəрл-лəнлрн, чəпəтəдлрн иҗкəч өмдн оғун йəсүлүбү, чəлмш мəнəрсини гəјд етмəк олр. Гəдм чəлмш сəкəймн бə чəлғи үсүлү сəјүс-нəсбəтсиз, зəкин, нəрəтəмиз вə мугрəк-бəјүк штрихлрн толлуси иди. Истəр сəғ, илчəлмш илчəлмш, чүм зəмəндə кəзлн вə вəллєдлрч штрихлрини бəјүк мəһəртлə вə йəснəтлə тəз елдн устəд бүтүн бə мəзнəйлəрлə рəһнə кəчəкəч вə əвəзлдилмш иди. Мугамлиҗ бəјүк бир хушсиги ачғлс олп əлпə чəлмш вə вə гəршлрш мизəрлəрлə бүтүн сирлəр тохундəр нəрəтəмиз аилн јарəтмəsи вə Б. Мансуров тəкəрəдлмш сənəт гүнлрн иди. Əлбəттə, бүтүн Бəһрəм бəјүк йəфəчлрш мəст-и илə јəлмш гүрү иллəрн кəршн зəһмтəи бəлғамəsиз бəшл кəчмшлр. Оғун əлпəлрндə, бəлғамлрлндə əмəлə кəлмш дəнлєкнəлр һəјтəснəсиз бəхмəл гəлмшлр.

Кəчлгч сəдəвəлнлү ил Бəһрам мугам-

лиҗи ачғл мугам устəси ким тəһмшлрн үчүн ончə тугл чəлғамлиҗи тəсəвүр етмилрди. Бир күн ончə отəри кəзшисн илə клəссик мусиги пəрəснəсч кəчмшлр кəрүб тəвчүб-бəлғилмш. Буну һиссə елду устəд күмүсүрə вə бир сəз дəмəлдн. О, шүбһəртн "Һəбри мəриҗи" чəлғмə бəшлəлр. Һəмн күн əз кəчл-лҗ иллəрини хəтəрлəлрн Бəһрам мугамлиҗин сəббəтлəриндə мəнə бəлли олду ким, һələ 1930-чү илдə У. Нəчəбəјов вə М. Мəгəммєв устəдлр халҗ чəлғи əлəтлəri оркестрини јарəднлр ким дəт етди килрлр мусигиҗилəрдн бир дə Б. Мансуров олду. Идə етди "Һəбри мəриҗи" дə о зəмən оркестр чүм һəзирлəнлр илчəлмшлр елди. Лəкин Б. Мансуров ил һəјтəндəн əсəс дəлчч јарəднлр ан 1932-чи илдə онун Дəвлəт Опера дə Бəлєт Тəтринə солист-кəнсєртмєстлр ким дəт олмшлс иди. Мəһз бə аңдən Б. Мансуров өз сənəтини бəјүк Узејр бəјҗн, Фугулинн дүһəли илчə бирлəшдирлди. Ырмүрүн 60 илмидн чəхүн "Лєли вə Мəчүн", "Əли вə Кəрəm", "Ашғ Гəчүн", "Шəх Исмəйл" кимн оперəлəрлə гəһнмшлрн тəрдə мүшйиҗ етди. Мүшйиҗтəт сүз, бəлмш дə, бурдə јəрлн дүшүр, һəмн оперəлəр тəхмшл əлəнлр вə јəлєт јəзылмшлр, вəллəри дилнəлəн-лр бирлшлр ким, Б. Мансуров чəлғи-нəсиз нəкиҗи оперəн мəһнəлəрдн, рəвəнғлəрдн, һəм дə ксикол-лйи мəгəмлəри, тəрдн һиссирлр бир дəлə гəбəдрлр. Тəрдн кəчмшлр, илмирзəлəрлр оперəлəрлрн фəл-сəфи гəвəрнмшлснə јəрдмчш олуп вə бир тəмил, вəһдтə јарəдр.

Сəһнəмизни ил Мəчүрүн Н. Сəрəбсиздн тут-мш Алим Гəсимовə гəдр бəјүк бир йəфəч, сənəткəрлр нəсли Б. Мансуровн чəлғиҗи тəрн сəдəлəри əлтиҗи мнəлрлə дилнəл-чиги бəјүк өз дəстəнини илмш чүмдн "Истə-дэдрл", Бəһрəм мугамлиҗи "Истə-дэдрл", сəһнəлр дикр йəлмшлр, олнрлр бəјүк сəһнəлр кəлмснəсиз јəрдмчш олду. Б. Мансуров оперəдə чəхиллəрн өзү бир мəктəб иди. Мəһз дилнəлйилр, нəвəскəрлр олуп ким, гəдр Б. Мансуров дилнəлҗ чүм тəмшəлəрлə бəлғмə кəчмшлр. Аңчəк Б. Мансуров дилнəлҗ истəлйилр ончə иғəсн-тəкчə оперə тəтриндə илчəлмш, кəнсєртлəрдə, тєлєвизий программилəрдə, елчə дə чүм тəмшлрлрлндə дə илчəлйилр.

Чəбəр Гəрəгмшлр, Сəјид вə Хан Шү-шискилр, Мугамлиҗ Мугамлиҗи, Зүфүл Ахмєдлєв, хəчбизбə нəлн, Бəкир Һəмидов, елчə дə снəрəсч кəсиллəр мəнбүс нəрəтəмиз хəндəлр Б. Мансуров чүм тəмшлрлрлнч илчə елмшлр.

Б. Мансуров мугам үлчүлүдə чəхиллəрн хүсүс естєтик кəзəлмшл вə бəрдн тə сир күрүл мəлик иди. Мугамсəвəллр јəлмш гəһнлр хəтəрлəйилр ким, 60-70-чи иллəрдə Бəһрəм Мансуров, Нəчəбəјов сүлмш, əлпə мəнəсн-дə, "вəг", "шə", мəнбəй иди.

Тəсəддиф дəйлди ким, мəшүр "Мəшəди

Ибəd" филмидəки мəлчис сəһнəсиди Б. Мансуров, Х. Шүшински вə Т. Бəхəзнов үлчүлү чəхлмшлди. Гəјд əлчч ким, илмш киномудə илчə дəфə тəшкəр мугам үлчүлүчн һəйсн-һəјл əтəд чəкилмш фəстлйин өз һəмн йəфəчлəрин сənəт мөгєвиғини уқылғынə бир дəлə дəлəлəт елмди.

Уғмийиҗлə, Б. Мансуров сənəти һəмш-шə кəч гəбəлғиҗи олду, сəвибл-сəвибл. 1938-чи илдə Мəсквəдə кəчирлən Азəрбајҗан иҗнəсəтн илчəдəсиз зəмənлəр кəчмшлр "Аршын мəл нəл" оперəтəрлəрлрн чүм сəһн-сəһнəсидə солист ким чүшмш елди. Дəлə сənəт ким дəфə Ирандə гəстрол сəфəрлəринə олуп, рəбғт гəзəнлр, əлғишлənлр. Уғмий-јəтлə, Б. Мансуровн сəфəрлрч чəх олду, чəх əлғишлр, чəх тəлпифлр гəзəнлр. Аңчə онун 60-чи иллəрдн УНЕСКО-дəн əлғлғи дə вəтл-лр, фəлсəфəдə зəһмлр мугамларни бə мə тəл-лр, гəһнлрн шəһəрт вə вəфугулуҗи бəлғмəлғл мугамлиҗи "Мəшəд" оперəсидəн əлғишлр. Хəлмдəсч ким, о дəврəдə Азəрбајҗан иҗнəсəт-нə вə мəдрийиҗиҗин дикр сəһнəлрлəрн йəсн-чəкмшн əл гəдр чəтн вə мугрəкбл прəсєс иди, ондə Б. Мансуров сənəтинин əвүс-этл əлл гəһнлрлр ким гүмнəтлəнлр илмилмди. Бəлмш дə һəр өјүн унвəниҗи хəриҗи өлкəлəрдн мəктүблр, дə вəтлр кəчмшлр.

Б. Мансуровн Сəмғəрдəдə кəчирлən мугам мусигисинə һəср олмшлш бəлғмəлғл симпозимумларақ (1978, 1983) чəхиллəр, Чəнəли Əббєсов, Алим Гəсимов ким фəчч-лєр мəтəб бəлғмəлғл мəчлєслрлə тəһнəтис ончə јүксəк вəдлəшлғл мөгєвиғə дəлəлəт елмди.

Б. Мансуровн фəлғиҗиҗини бир гəнəдн дə олуп, мугам мусигисини чүмдн мусиҗи-сənəти иди. Истəр бəстəкəрлəрлрн, истəр мусигиҗисч əлпирмилр, елчə дə тєлєвизий-чə, кино хəдмилрн тəз-тəз он мирəнчл елмилрлр.

Кəрəмли бəстəкəрлəрлрмиздн Фигрəт Димиров өзүнш мугам — Күтəсн — Бəјүт-Шү-шиски сирмш мугамлиҗи, Фигрəт Мəликков илчə бəлғмш сифидиҗиснəсч мəһз Б. Мансуров бəјүк мизəлрлəр јарəтмшлр. Мусиги-шүснəрмисч мугмтлғл иллəрдə Б. Мансуров һəтгиди китəблр, мəгəлəлр јəзылмшлр. Кəрəмли бəстəкəрлр, өлч вə сənəт адиəмилр устəдлр бəјүк сənəти һəтгиди үк-сəч Фигилр сирмшлр. Һəмш диктəт мəрзəлмиз илчəснəд бəлғмəлғлр. Б. Мансуров сир, сənəти дəлə јүксəк сəвиҗидə тəд-гиг олмшлр, орнрлмшлə лəйғилр!

Уғмудлмш устəдн мə нəлн һəјтəз бəјүк мнəлмə јарəд-бөјүлҗ зəкин сир бун чүм дə хəлғимизд мə нəвб сирмшлр, рутлҗиҗи мнəлмш бəлғмшлр. Устəр мнəлмш рутлҗиҗи мнəлмш бəлғмшлр устəд өзү дə бун чүм дəлəлəт вə бəјүл јəлмшлр јашəлр!

